

ZSOLNAI EMLÉKKONFERENCIA**KISS ÉVA**

a Pannon Egyetem Neveléstudományi Intézet ÉKP Központjának
ügyvivő szakértője
kisse@almos.vein.hu

Tudományos emlékkonferenciát szervezett a közelmúltban elhunyt *dr. Zsolnai József* tiszteletére a Magyar Tudományos Akadémia Neveléstudományi Bizottsága, az Oktatóskutató és Fejlesztő Intézet, valamint a konferenciának otthont adó Pannon Egyetem. Szinte napra pontosan 5 hónappal a halála után tartották meg. A Veszprémi Akadémiai Bizottság Székházának díszterme megtelt munkatársakkal, pályatársakkal, tanítványokkal, tisztelőkkel.

Zsolnai József életének utolsó évtizede a Pannon Egyetemhez (korábban Veszprémi Egyetem) kötődött. Az egyetem Pápán 1999-ben alapította Tanárképző Karának keretei között a Pedagógiai Kutatóintézetét, melyet *Zsolnai József* vezetett. *Zsolnai József* nem kisebb feladatot vállalt magára, mint azt, hogy a nagy múltú iskolavárosba visszatelepíti a pedagógusképzést a város és az egyetem vezetőinek támogatásával. Megtette, megtették. Pápán a kicsi egyetemi kampuszon 2003-tól neveléstudományi *doktori képzést* vezetett *Zsolnai József* A pedagógusképzés pedagógiája és az Anyanyelv- és irodalompedagógia alprogramban. 2006-tól *Pedagógia alapszakon* és *Neveléstudomány mesterszakon* is folyik itt képzés.

Horváth H. Attila *Zsolnai József*ről mint a doktori iskola két alprogramjának vezetőjéről beszélt. Szólt az évente rendezett *műhelykonferenciákról*, amelyeken a doktoranduszok nem csak saját az évi kutatási teljesítményeikről számoltak be, hanem egymás kutatásainak opponenseként is gyakorolták a majdani tudományos élet szerepeit. „Azt gondolom, hogy ez egyik értéke volt doktori iskolánknak. ... Abba a tudományfelfogásba, amely mentén kívülről is és a hallgatók egymás közt is '*Zsolnai iskolának*' hívták, jellemző mozzanat volt.”

A vendégeket *dr. Mihalovics Árpád* a Pannon Egyetem rektorhelyettese köszöntötte, bemutatva *Zsolnai József* szakmai életútjának fő csomópontjait. Azután 25 előadó a gazdag tematikájú *Zsolnai* életműhöz, életúthoz tartozó egy-egy állomáshelyet, teljesítményt, szakmai eseményt villantott fel, amelyen *Zsolnai József*vel közösen munkálkodtak vagy közösen voltak részesei annak. A 25 előadás mindegyikét itt nem mutathatjuk be, csak néhánynak a felidézésére van lehetőség. Azonban a video.ofi.hu portálon az összes értékes előadás megnézhető.

Mátrai Zsuzsa professzor asszony előadása elején egy korábbi előadását idézte fel, amelyben a 70 éves *Zsolnai József*et köszöntve azt állította, hogy a *Zsolnai-*

pedagógia lényegének a *reverzibilitást* (megfordíthatóságot) tekinti. „Amit én úgy értettem, hogy *Zsolnai* az, aki újból és újból fölteszi az alapkérdéseket, és nagyon gyakran megfordítja rá a válaszokat, magyarul: *új válaszokat ad*.” A nagyon eredeti, a *Zsolnai József* intellektusát és karakterét elemző előadásból csak *Zsolnai József*-nek a kutatáshoz való viszonyáról mondottaknak elemeit idézzük. „Aki kapcsolatban volt vele az pontosan tudja, hogy a *kutatás* nála egy alaptéma volt ... *Zsolnai* két kérdést tett föl: kell-e kötni a kutatási képességek fejlesztését az absztrakt fogalmi gondolkodáshoz ... 12–13 éves kortól, ahogy ez *Brunernél* megjelent? A válasz az volt, hogy nem. ... A másik kérdés, amit fölített, hogy csak a kutatói pályára készülőknek kell-e a kutatás, vagyis privilégium-e a kutatási képességek tanítása, fejlesztése? Erre is az volt a válasza, hogy nem. ... Az egészet ő azért csinálta, mert nem kutatókat akart ő a gyerekekből képezni, ... hanem úgy gondolta, hogy a kutatási képességek fejlesztése az az életre készít fel. ... A másik példám az a kutatás – fejlesztés kapcsolatáról szól. ... a kérdése az volt, hogy megelőzi-e a kutatást a fejlesztés. ... (A szokványos válasz az, hogy igen.) Az ő válasza nagyon érdekes volt: nem, *egymást görgetik előre*. Ez nem volt más, mint maga az *akciókutatás*. Az ő akciókutatás-fölfogásában *nem vált el a kutatás a fejlesztéstől*, hanem a fejlesztési célokból lettek a kutatási témák, és a kutatási témákból lettek a fejlesztési célok. Azt hiszem, hogy ez volt a lényege az ő akciókutatás-felfogásának.”

Lengyel Zsolt professzor, aki 1999-ben dékánként *Zsolnai Józsefet* és kutatócsoportját a Veszprémi Egyetem Tanárképző Karára telepítették, s együtt a Pápai Pedagógiai Kutatóintézetet kialakították és létrehozták, az *Anyanyelvi nevelés: szó-asszociációk* című kiváló kutatását mutatta be. A kutatás első szakaszában a korpusz egy részét *Zsolnai-iskolákba* járó (ÉKP¹-s) gyerekektől nyerte – nyilván *Zsolnai József* közreműködésével.

Kaposi József az Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet főigazgatója tisztelgett elődje, a vezetése alatt működő intézmény egyik alapítója előtt. Hiszen 1990-ben, a rendszerváltás nehezen átlátható időszakában kapott megbízást *Zsolnai József* az Országos Közoktatási Intézet (OKI) megszervezésére, s főigazgatóként vezette azt 1995-ig. *Kaposi József* szerint a *Zsolnai József* által 1990-ben főigazgatóként deklarált értékek ma is érvényesek. *Kaposi József* a kutató-fejlesztő szerepében *A drámajáték* címmel tartott előadást, melyben röviden értékelte a *Zsolnai-programokban* a gazdag fejlesztési lehetőségei miatt fontos szereppel bíró színjátszás és mimetikus játék tantárgyi programokat (divatos szóhasználattal élve: modulokat).

Géczy János egyetemi docens, tanszékvezető, az *Iskolakultúra* c. folyóirat főszerkesztője a rendszerváltást követő időszak országos oktatási intézményeinek átalakulását, vezetőik hatalmi helyzetét, és az oktatási szakfolyóiratok helyzetének és profiljának alakulását is felidézte. „Az Iskolakultúrának azt a szakaszát szeretném áttekinteni ’91-től ’98-ig, amikor *Zsolnai Józseffel* a lappal kapcsolatban nagyon

¹ Értékközvetítő és képességfejlesztő program.

szorosan együttműködtünk. Vagyis attól a pillanattól, amikor alapító kiadóként létrehozta a lapot, addig a pillanatig, amikor eltávozott Pécsi Egyetemről. ... A folyóirat koncepciójával, interdiszciplináris jellegével, a *Zsolnai* által is képviselt holisztikus elképzeléssel.” Az *Iskolakultúra*, a lektorált folyóirat felépítését, szerzőinek alakulását, a kéziratok jellegének és minőségének változását a fenti kontextusba ágyazottan mutatta be. „Megjegyzem: Tanár úr soha nem szólt bele a lap szerkesztésébe. Többször vitatkoztunk. ... Ezek a viták, beszélgetések eredményezték azt, hogy egy kritikai attitűdöt egyre inkább felvállalt a lap.”

Kamarás István szociológus kutató arról számolt be, hogy a *Zsolnai József* által *A pedagógia új rendszere címszavakban* című monográfiában körvonalazott hiányzó és kidolgozandó pedagógia diszciplínák kidolgozását vállalta magára. Ezek közül a *pedagógiai filozófiát* mint pedagógiai alaptant már elkészítette. Az 1990-től intenzív szakmai kapcsolatuk Pannon Egyetemhez kötődő szakaszáról így szólt: „*Zsolnai* tanár úr néhány évvel ezelőtt megkért, hogy a PE Neveléstudományi doktori iskolájában *Pedagógiai etika* kurzust tartsak. Ehhez nekem nem volt elegendő municióm. A múlt évben az ő munkatársai egy kutatás keretében megkértek, hogy írjak egy tanulmányt *Pedagógiai etika* címmel. ... Ez meg is született: *Szemponatok és adalékok egy érték közvetítő és képességfejlesztő irányultságú pedagógiai etikához* címmel ... egy könyvecske ... A *Zsolnai József* által kidolgozott érték közvetítő és képességfejlesztő irányultságú pedagógiában a közvetítés egyben *értékrend-alapítás és értékteremtés* is. Az érték pedig nála – legtöbb esetben – *erkölcsi érték*, a közvetítendő képességek körében benne vannak nála az erkölcsi készségek, vagyis az *erények*. Egy ilyen irányultságú pedagógiából kinöveszthető egy pedagógiai etika. Az ő nyomdokán próbáltam ennek eleget tenni.” *Kamarás István* a *pedagógiai etika* kimunkálásán dolgozik, s ennek jól kirajzolódó kontúrjait ismertette.

Balázs Éva, *Vágó Irén* és *Kocsis Mihály* több mint 3 évtizedig dolgoztak *Zsolnai Józseffel* – már az Oktatókutató Intézet megalakulásától. *Az idő a gazda mindenben* c. közösen jegyzett előadásukat *Kocsis Mihály*, az OFI központigazgatója tolmácsolta. Bemutatta azokat az intézményeket, amelyekben együtt dolgoztak; azokat a munkákat, amelyeken együtt dolgoztak. Az utolsó közös munkát *Az olvasás, a szövegértés és az internet pedagógiai tartalmakainak feltárása* című kutatást, amelyet 2009-ben *Zsolnai József* indított el, külön megemlítette. E kutatás lezárásában *Zsolnai József* már nem vehet részt. *Kocsis Mihály* ezután tételesen felidézte a nagyobb és jelentősebb közös munkákat, összevetve kurrens témáik megjelenésének vagy a gyakorlatban való kipróbálásuk, alkalmazásuk, művelésének időpontjait az oktatáskutatás nagy nemzetközi folyamataiban való megjelenésük időpontjával. Ezen összehasonlításokból kiderül, hogy *Zsolnai József* kutatási problémáinak felvetésével, a pedagógiai K+F+I megvalósításával jó néhány esetben akár 1–3 évtizeddel megelőzte a nemzetközi oktatáskutatásokat is. E témák pl.: a pedagógiai tudás, a pedagógustudás, a pedagógiai akciókutatás, a tanulásfölfogás, a hátrányenyhítés, a te-

hetségfejlesztés és az inklúzió együttes gyakorlata, a tanulás tanítása, a pedagógiai innovációtípusok sokasága

Vass Vilmos, az ELTE egyetemi docense először arról szólt, hogy „Az interdiszciplinaritás *Zsolnai József* munkáiban az egyik leggyakoribb szó. Az interdiszciplinaritás tudományelméleti és pedagógiai megközelítéséről érdemes eszmét cserélni.” S mivel *Vass Vilmos* a tantárgyköziséggel foglalkozik, magától értetődött, hogy izgalmasnak találta az ízig-vérig interdiszciplináris gondolkodású *Zsolnai Józseffel* a szakmai párbeszédet. Személyes szakmai megemlékezésében a NEB-ről, a Nagy Esti Beszélgetéseiknek rítusáról beszélt. „Én alig vártam ezeket a nagy esti beszélgetéseket. A legelső beszélgetésünk a kompetenciafogalom körül forgott. Hihetetlenül izgalmas volt megtapasztalni, hogy a kompetencia kérdéskörét lehet más szemüvegen át is nézni. Akkor én tettem egy tétova ígéretet Professzor úrnak. Azt mondtam, hogy 2 év múlva elhozom Pápára az Európai Unió Kulcskompetencia Bizottságát, és folytassuk velük tovább ezt a beszélgetést. Ez a pedagógiai megközelítés megtörtént. 2007-ben az Európai Unió Kulcskompetencia Bizottsága tiszteletét tette Pápán. A professzor úr készített egy hihetetlenül alapos, anyagot a kompetenciáról. Ebben a kulcskompetencia-területek hiányaként említi a *sportot* mint a személyiséget formáló tevékenységet, amely segít, hogy egészségben és mentálisan is jobban éljünk. Továbbá: ne csak gazdasági szempontok vezéreljék az életünket, hanem jelesül társadalmi, erkölcsi szempontok is. Ezt ott a nemzetközi szakembergárda méltán üdvözölte.”

Györe Géza bibliográfus, a PE Neveléstudományi Intézet könyvtárvezetője – aki szintén a *Zsolnai-féle* doktori képzésben szerzett PhD minősítést – *Zsolnai József*ről, a bibliofilről, a könyvtárosról, a könyvtárpedagógia alapozójáról és a tudománypedagógusról emlékezett meg. Ezután *Könyvtári témák a Zsolnai életműben és a Zsolnai-életmű bibliográfiája* címmel ismertette saját munkáját: *71 év 855 tétele. Zsolnai József-bibliográfiája* című kiadványának készítése közben felmerülő problémákat, és a *Zsolnai*-bibliográfiával kapcsolatos további kutatási teendőket, melyek elsősorban rá várnak.

Kiss Albert, a Zalabéri Általános Iskola igazgatója a nagyhírű Törökbálinti Kísérleti iskolában kezdte tanári pályáját 1986-ban. Az iskola igazgatója és kutatásvezetője, *Zsolnai* tanár úr azzal bízta meg, hogy foglalkozzon az általános iskolások kutatásra nevelésének, tehetségfejlesztésének programjával. 1990-től zalabéri igazgatóként és *Zsolnai József* kutatótársaként az ő útmutatásai alapján zalabéri tanártársaival kialakították a *10–14 éves gyerekek kutatóvá nevelésének a programját*, melyet a Pannon Egyetem Neveléstudományi Intézet Értékközvetítő és Képességfejlesztő Program Országos Központjának kutatóiskolájaként és annak munkatársaival együttműködve országos mozgalommá fejlesztettek (előbb Tudományos Diákkör 10–14 éves gyerekek számára, jelenleg Kutató Gyerekek Tudományos Köre néven).

Falus Iván pedagóguskutató felidézte több évtizeddel ezelőtti első „találkozását” *Zsolnai Józseffel*. A *Köznevelésben* olvasva róla olyan érzése támadt, hogy „valahol az az állóvíz, ami körülvesz bennünket, mozdulni látszik”. *Zsolnai József* egy olyan iskolát vizionált, amelyik minőségi iskola, ahol minőségi pedagógusok vannak. 2 évvel később megismerkedett *Zsolnai Józseffel* Kaposváron, s hajnalig tartó pedagógiai vitát folytattak. Aztán pályájuk közös szakaszáról szólt, amely annyiban biztos közös volt, hogy azonos témával foglalkoztak. „Ha az ember valamilyen szakmára fel akar készíteni embereket, akkor először ezt a szakmát le kell írnia, elemeznie kell, meg kell mérnie, hogy mi az a tudás, mik azok a képességek, amire szükség van ahhoz, hogy erre a területre fel lehessen készíteni a jövőbeni szakembereit. ... *Zsolnai József* pécsi éve alatt munkatársaival együtt összegyűjtötte a különböző szaktárgyakat tanító pedagógusok fő tevékenységeleseit, s ezeket nevezte *professziogramnak*. Mi az ELTE-n szintén kidolgoztunk egy algoritmust, amelynek a segítségével el lehetett jutni ahhoz a célrendszerhez, amely a gyakorlat számára készítené fel a megfelelő pedagógusokat. Ennek az algoritmusnak egy lényeges eleme volt szintén a *professziogram*.” Kutatásaikban más-más eszközökkel dolgoztak, más-más irányban folytatták. De – mint *Falus Iván* mondta –: „amikor ezen szoktam gondolkodni, sokszor arra gondoltam, hogy milyen jó lett volna ezt a nagy szabású kutatást közösen elvégezni.”

Pastyik István történész szerint „*Zsolnai* az 1960-as években üstökösként vonult végig Dunapataj egén. ... *Zsolnai* az alatt a pár esztendő alatt ugyancsak megkavarta a posványos vizeket. Mi jellemezte őt? Az alaposság. Az elképesztő alaposság. ... Nem kiabált, de elképesztően szigorú volt. Igényes volt. Hasonlóan, mint *Kodály*. Csöndes szavú ember volt, hallatlan igényességgel. Nagyon jól tudott bánni mindenkivel. Megértette a nyelvét. És ugyanúgy közelített a kisgyerekekhez, mint a nagyhoz is. Szédületes területet pásztázott be a tudása. Olyan volt, mint az az épület, amelyben sok helyen, majdnem minden szoba sarkába erős alapokat raknak le, hogy az egész épület szilárdan álljon.”

Tóthpál József művészetfilozófus a szegedi tanítóképzőben volt iskolatársa *Zsolnai Józsefnek*. Az 1990-es évektől kezdődő közös pályájuk ismertetéseként, arról szólt, hogy az ÉKP-programon belül művészettörténeti, művészetpedagógiai témák gondozására, ezek pedagógiájának megújítására kérte fel *Zsolnai József*. E munka keretében „2008-ban volt egy ÉKP-s konferencia Szolnokon, ahol egy előadást tartottam a *Művészetpedagógia ethosza* címmel, a művészetfilozófia forrásait feltárva különböző elgondolásokat vázoltam. Ennek azután már nem volt következménye. *Zsolnai József* akkor már kezdett megbetegedni, és nem tudtunk a témáról a továbbiakban tárgyalni. ... Ha most látteleletet veszünk arról, hogy mi történt Magyarországon a művészetpedagógiában és különös tekintettel a pedagógiában, akkor azt kell mondanom, hogy egy apály jelei mutatkoznak 8–10 esztendeje. ... Akkor lehetünk hívek ahhoz a programhoz, amit *Zsolnai József* megfogalmazott, ha a művészetpedagógia területét művelők, a művészetpedagógiával foglalkozó ta-

nárok végiggondolják, hogy hogyan tovább. Akkor talán képesek lehetünk egy megújulásra.

Elhangzottak még a következő előadások: *Koltai Dénes*: Zsolnai József a Pécsi Tudományegyetemen; *Kurtán Zsuzsa*: Tudományos nyelvhasználat és pedagógia; *Czakó Kálmán Dániel*: A természettudományos tárgyak oktatása – Integráló szándék a tanításban; *Bognárné Kocsis Judit*: Az ideális pedagóguskép jellemzői; *Monoriné Papp Sarolta*: A tanóra-diagnosztikai modell; *Bánhidi Miklós*: Értékképzés és sporttudomány; *Katona László*: Az alkalmazott színház és a nyelvtanárképzés; *Ásványi László*: Iskolaváros – iskolaország, valamint *Burián Miklós*: Laudáció.

Géczy János zárta az emlékkonferenciát. „*Zsolnai* tanár úrra emlékezünk. mindig ült, amikor előadott... Mi volt ő? Pedagógus volt? Tudós volt? Persze. Szerintem ő ennél több is volt. Művész volt. Azt a művészetet, amit meg lehetett élni, azt ő megélte. Bizonyítékom is van arra, hogy az volt. ... Egy barátjától kaptam meg egy dramatikus művét. Nem tudom, hogy rádiójátéknak készült-e, drámának készült-e. Az, hogy én szociológiával foglalkoztam, ez részben ennek is köszönhető. Azokban a tárgyakban, amelyekkel körülvette magát, „művész-szerúségét” is használta. ... A sorsnak a véletlen eredményeképpen Tanár úr a Pannon Egyetem két helyszínén: Pápán és Veszprémben is élhetett szinte utolsó napjáig. A Pannon Egyetem tudatában van ennek az örökségnek. Mind a rektor úr, mind pedig a dékán úr ezt az örökséget a mi egyetemünk föl vállalja. *Bécsy Tamás* mellett egy másik nagy személyiséggel is a történelmünket meg kell alkotni. A *Zsolnai-örökségnek* a megtartásához kérem a szakma segítségét, a tanítványok és a kollégák segítségét, hogy nagyon pontosan tudjunk visszaemlékezni rá. Ehhez talán mi is hozzá tudunk járulni: ősszel az alapító kiadónkat azzal is megtiszteljük, hogy a konferenciáról egy külön Iskolakultúra szám jelenik meg. Remélem, hogy hamarosan találkozhatunk Pápán vagy Törökbálinton vagy bárhol időnként szabadon beszélgetni.”